

Költőavatás

Az első verseskönyv megjelenése a költő számára felér egy avatási szertartással. Izgalom és örömök, a várakozás valóságos lennének tünő hetek, hónapjai előzik meg a könyvpremiert, azt a pillanatot, amikor folyóiratok és napilapok ólombetűi után először látja nevét a költő könyvborító homlokán. Am az avatási szertartás java csak ezután következik, mint ahogy a vers-igazi élete is csak ekkor kezdődik. Kritikusok és barátok szedik izekre vagy dédelgetik, versszeretők idézik, véletlenül rábukkanok ismerkednek vele.

Vékonyka kis könyv *Baka István* bemutatkozó kötete, a *Magdolna-zápor*. Mindössze 35 verset tartalmaz. Harmincöt, jó részét rövid, 12-16-20 soros költeményt. Onmagában ez a tény is szigorúságot, nagyfokú súritést, erős önkontrollt, pontosságot sejtet. Aki figyelmesen olvassa a verseket — melyeknek nagy részével már találkozhatott a Tiszatáj, a Kortárs és a napilapok hasábjain — könnyen meggyőződhet, hogy Baka István költészetétől mi sem áll távolabb, mint az üres formai játszadozás, a bővészkedés, a mutatványos bravúrok vagy a te-repszínűre festett elefántcsont-tornyokba való húzóadás. Számára a költészet komoly és felelősségteljes küldetés, ahol csírájában halálra ítél minden spekuláció, dagályosság, mellébeszélés. Sőt, mint maga fogalmazza, „a versben nem az én személyem a fontos, hanem a kép” — s azt már mi tesszük hozzá: a költői gondolatok kollektivitása.

A kötet négy ciklusra oszlik. Az első rész versei a gyermekkor, az indító otthon, a dajkálótól a gyermekvilágig táplálkoznak; a második gondolati magva történelmi eseményekhez, elődökhöz, felváltva példaképekhez köti; a harmadikban intellektuális élményei kapnak hangot; míg a befejező rész a szerelem, a család ihlette költemények füzére. E négy inspiráló vidék teljes költői világot alkot, melyben éppúgy fölparáználunk a személynél, mint a magyar nép történetének viharai, e nemzet sorsának máig ható megrendülései és mai világunk problémái.

Baka István költészetének kulcsa és meghatározója a költői kép. Csiszolt, kristálytisza szerkesztői költeményei képekből építkeznek-táplálkoznak. Versmodelljének egyik leggyakoribb formája, hogy természeti képből bontja ki általános érvényű költői üzenetét. Egy hajnali rét, egy magányos fa, füvek kardélei, egy éjszakai pillanatfelvétel mind-mind olyan szikra, mely képek, asszociációk sorát indítja meg — s ezeknek burkában húzódik az érzelmi és gondolati töltés. Az elsősorban gyermekkori élményekből fakadó természetközelség az alapja képzésének, festőiségének. Am ezek a természeti motívumok mindig csak ürügyek számára, hogy egy másfajta közeg, az ember érzelmi és gondolati megrázkódtatásait kibonthassa. „... *Öv e táj / de nem ment meg magát!*” — írja A lombon átsűrt című kötetnyitó versében. Mái a Már egyre több eget címűben szinte folytatja: „*E tájban nem vagyok, csak érzem, / a fásult égen lóg kabátom, / megóv az is, mint hasztalan, / de eladható szabadságom.*” Vagy: „*E szép és otthonos világban / derűsen csillognak a kések, / s a hajnal csodaszép — ezért is / nem mulasztják el a szegények.*” (Hajnaltól reggelig.)

Baka István költészetének legmegragadóbb versei azok, melyeknek ihletője nemzeti történelmünk költői módon újraértékelt eseményei. Ezek a legelkötelezettebbek, legkövetkezetesebbek, s a költői én itt olvad legmélyebben — szinte a népdalok kollektivitásának, tisztaságának szintjén — abba a tudati szférába, melyet nemzeti önismeretnek nevezünk. A Dicsa-élményt három versben, mintegy tragikus tryprichonban értékeli újjá mai szemmel. E drámai ízzű, keményen megmunkált versekben tán ez a két sor a máig ható

történelmi üzenet, a folytonos harc példája: „*De nem görbitem vissza mégsem / az envéremtől sáros kaszát.*” „*Hazamba bujdosom hazámból!*” — mely filozofikus gondolata szövi át kurucdal-variációt. A Moldova Györgynek dedikált Prédikátor-énekben egy több versben megbúvó aggály, a némaság és az elfeledés kérdése fogalmazódik meg: „*Tárgyakká hűlnek a szavak / és tömlőfalakká a tárgyak, / és szétszór közönyök alatt / bennünket s elfelejt e század.*”

Intellektuális töltésű verseinek többsége pesszimista hangvételű, sötét képektől terhes. A Raskolnyikov éjszakáiban „*koldusarc az éj*”, más versében az erdő félelemmel és szorongással teli zöld reménytelenség, ám e sötét hangulatok után a holnap tudatos vállalása is megfogalmazódik: „*a kiürült jövőbe lépek / mégis, hogy sorsommal betöltsem.*” (Itt.) Ezt a vállalt jövőt teljesíti, gazdagítja a szerelem, a család, az Ima-ciklus versfüzére. Legszebb darabjai, a Szakad, Magdolna-zápor, a Szerelmesvers, a...-nak és az Északa, fekete ménes címűek kristálytisza versélménybe foglalják gazdagon áradó képeit.

Nyolc éve is van már annak, hogy egy szűk és hideg udvari albertben néhány ifjú titán zúros kenyér és kövidinka mellett világmegváltáson törte a fejét. Verseikkel természetesen. Volt közöttük egy, aki a többenél megfontoltabb, szótlanabb és szigorúbb volt: Baka István. Ma, majd egy évtizeddel később a szegedi egyetemi évek és a szekszárdi tanároskodás után újra e városban, mint a Kincskereső munkatársa, első kötetében ezt írja: „*először magammal vetek számot.*” Am ez a számvetés nemzedékének, a harminc felé közelítő korosztálynak is költői önvizsgálata, e versek tükrében tisztábban látjuk magunkat és gazdagabbak leszünk általa. A könyv, mely — a kiadó büszkén hirdeti! — a Magvető Könyvkiadó fennállásának 20. esztendejében jelent meg, meglehetősen csúf és értelmetlen borítót kapott. Bonin András munkája inkább ellenpropaganda.

TANDI LAJOS



TEREFERE

Virágok, hófehér virágok. Azt mondják, a krizantémnak temetőszaga van. Akad, aki soha nem teszi vázájába, mert eszébe jut róla a temető, a temetőről pedig...

Az elmúlás. Pontosabban: azok elmúlása, akiket szeretünk, akik szerettek bennünket.

Bocsássanak meg, ha most mégsem róluk szólok, akikhez nem hívők és vallások elzáródokolnak ezen a hét végén. Friss sírok, vagy földbe süppedők — így vagy úgy, bele kell, kellett törődnünk. Azzal valami már befejeztetett, elvégzetetett.

En azokat siratnám el, akikről majd hétfő reggel a rádióban hallunk. Hét? Kilenc? Tizenkettő? E pillanatban még talán köztünk vannak.

Hétvégeken ennyi embert szed áldozatul a csúcsforgalom az utakon.

A forgalom? A mieinknél forgalmasabb utakon se arat így a kaszás. A kaszás, amely egyetlen a gyorsatással, durva szabálytalansággal, az ittassággal. Ami pedig egyetlen a vétkes emberi hibákkal. Kamion verseng fűre személyautóval. Új sofőr próbálja ki

a százkilométeres sebességet. Nemcsak az új bort kóstolgatják, egy-egy pohár lecsúszik a regliből is, a vasárnapi ebédhez. „*Meg se kottyan az nekem!*” — és sokszor ártatlan emberek életébe kerül, ha az alkohol fordítja a vállát.

Él még — az éli — a márkaharc. Meggondolatlan, szabálytalan előzésekbe kerget. S mi a vége?... De hisz tudjuk.

Az okokat is tudjuk. Mégis ugyanaz a végeredmény. Minden héten és minden hét végén koporsók sora.

Mindig megborzongat a gondolat: jön velem szembe, s talán nem érkezik haza. Vagy talán... én nem érkezem haza?

E pillanatban még köztünk vannak, még itt vagyunk.

Aztán: virágok, hófehér virágok. Sírokon. Vétlen áldozatok és vétők sírján is.

SZ. M.

Ritka csere csala nélkül

anyanyelv

Egy régi közmondásunk azt tartja: „Ritka csere csala nélkül.” Vagyis hogy a csere során sokszor az egyik fél rosszabbul jár, mert becsapja a másikat. Ezt a mondást alkalmazhatjuk a szóhasználatra is: ha az odalló szót másikkal cseréljük föl, bizony gyakran csalás kerekedik a dologból, és mondatunk értelme sínyl meg a cserét, az jár rosszul. Ez még akkor is így van, ha olyan szavakat cserélünk össze, amelyek nagyon hasonlítanak egymásra.

Megyéinknek ebben a helyiségben tíz kilométer gyalogjárdát építettünk az elmúlt évben — olvasom a híradást. Szép dolog, biztosan örülnek az ottlakók. De hol is laknak ők? Helyiségben? Olyan sokan aligha laknak egy helyiségben, és olyan helyiség sem akad, amelybe tíz kilométer hosszú járda beleférne. Csak a helyiség lehet ilyen. Vagyis: a helyiség egy épületnek a része (pl. szoba), a helyiség pedig település (falu, község, város).

„A fáradtság meghozza gyümölcsét” — írja valaki bölcsen. Csakhogy nehéz elképzelni, milyen gyümölcse lehet a fáradt állapotnak. Legfeljebb az, hogy az ember elalszik. A fáradtság (így dt-vel) ugyanis fáradt állapot jelentésű; a fáradtság (t nélkül) pedig fáradozást jelent; ez az, ami meghozza gyümölcsét.

Járatos vagyok a matematikában — mondja egyik ismerősöm. Mosolygok, mert csak jártas lehet benne, hiszen a jártas (bejártas) azt jelenti, hogy pl. valamely háznál gyakran meg szokott fordulni, ott jártas.

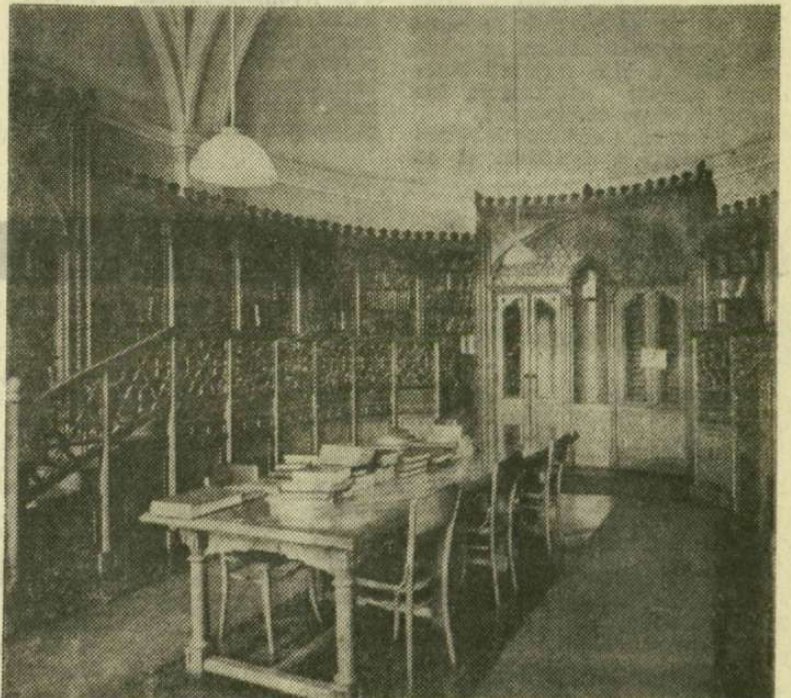
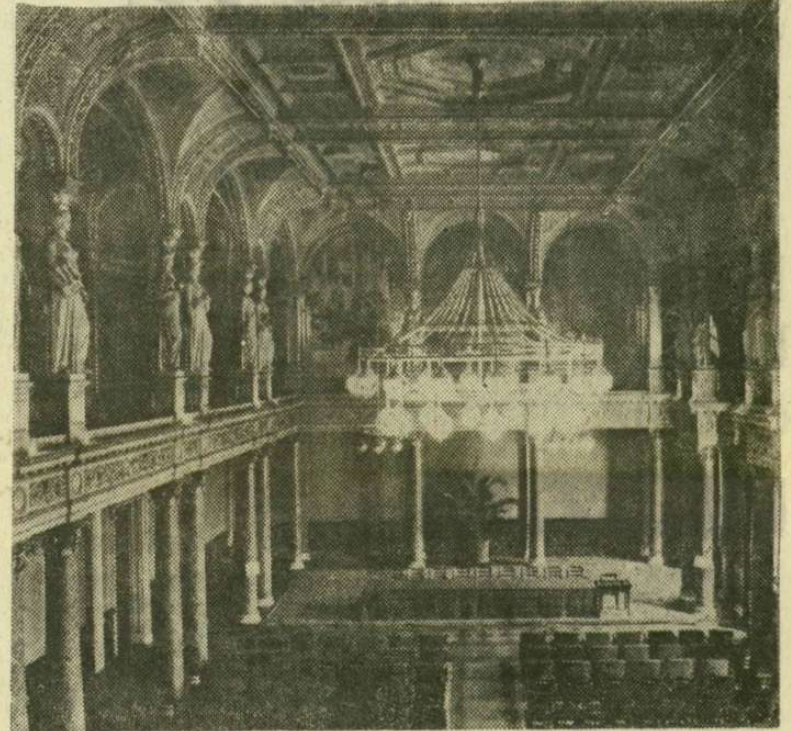
A politikai nyelvhasználatban is követünk el ilyen értelemcsaló szócsereket. „Ma a gyár kommunista ülést tartanak.” Miért rossz ez a mondat? Mert ülése kisebb testületnek lehet: vezetőségnek, választmányának, csoportvezetőnek stb. Sokféle szerv tarthat ülést: a téves vezetőségétől kezdve a parlament egyik bizottságáig, de mindig csak kisebb testület, nem az egész tagság. Ennek ugyanis gyűlése van, taggyűlés, választógyűlés, nagygyűlés. Ez utóbbi nagyobb tömegekre vonatkozik. És a közgyűlés? Közgyűlése alapszabállyal működő egyesületek, szövetszervezetek, társulatok teljes tagságának van (rendszerint évente egy), ezenkívül ez a legfőbb szerve némely intézménynek, szervezetnek, az ENSZ-nek is.

Sokszor hallani a célkitűzés szót. Gyakran ez is rossz csere áldozata: „Elértük célkitűzéseinket.” Nem a céljainkat értük el. A cél az, amit el akarunk érni, a célkitűzés pedig a cél megvalósítása, megjelölése.

Vigyázzunk tehát, ne cseréljük a szavakat, ha ezzel az értelmet csapjuk be, ha beszédünk világossága, érthetősége károsodik.

VEGH J. MIHÁLY

A Tudós Társaság székháza



Az alapításának 150. évfordulóját ünneplő Magyar Tudományos Akadémiának a mai Roosevelt térre tekintő székházát 1862-1865 között építették, egy berlini építész, bizonyos Friedrich August Stüler tervai alapján. Sokan helytelenítették a reneszánsz elemeket is felhasználó, poroszos jellegű terv elfogadását, hiszen ugyanakkor egy neves hazai tudós, Henszlimann Imre is benyújtott egy, a magyar gótika stílusában fogant tervjavaslatot, amit azonban elvetettek.

Az ország legfontosabb közművelődési intézményének építkezéséhez adományokkal a kézművesek, parasztok, kisemberek éppúgy hozzájárultak, mint az arisztokrácia és a polgárság. Az épít-

kezési anyagok és berendezési tárgyak túlnyomó része hazai eredetű volt, csupán a kályhákat és a kandallókat, a bronzdíszítéseket szereztek be Poroszországból, illetve Bécsből. A nagyterem freskóival 1892-ben készült el a kor neves művésze, Lotz Károly.

Ha az épület stílusával kapcsolatban voltak is nézeteltérések, az épület helyének megválasztását mindenki szerencsésnek találta. A Tudós Társaság székházának a Dunára, a Várra, a Lánchídra nyíló ablakain kitekintve, Szechenyi álmának a színterén érezhetjük magunkat.

Képek: a Magyar Tudományos Akadémia székháza; a díszterem; az Akadémia könyvtára.